

UVOD

Molitva je univerzalni religiozni fenomen komunikacije s božanstvom. U njoj vjernik izražava želju povezati se s Bogom ili moli njegovu intervenciju u svakodnevnim ili izvanrednim potrebama. Kršćanska je objava produbila, pročistila i učvrstila molitvu Bogu temeljeći je na povijesnom iskustvu Izabranog naroda *koji je znao moliti* (Jeremijas), jer je svoju molitvu temeljio na povijesnom iskustvu drugovanja s Bogom i njegovim konkretnim zauzimanjima u ostvarivanju povijesti spasenja.

Isus je rođen i odgojen u tom molitvenom ambijentu, prakticirao je takvu molitvu i druge poučavao primjerom i riječima da treba *uvijek moliti i nikada ne sustati* (Lk 18, 1). Crkva je od početka nasljedovala Isusov primjer i zapovijed očitujući se kao ustrajna molitvena zajednica. Primjeri molitvene prakse prve Crkve kršćanima je uvijek nadahnuće i uzorak prave molitve Bogu. Kršćani otkrivaju molitva prve Crkve nije puko izražavanje osjećaja i zanosa, nego je prvenstveno plod djelovanja Duha Kristova koji u nama kliče: *Abba – Oče!* U takvom molitvenom ambijentu prvi su kršćani slavili otajstvo proslavljenog Krista i zahvaljivali Bogu na djelovanju njegova Duha u povijesti spasenja, osobito u njezinu vrhuncu očitovanu u smrti i uskrsnuću Kristovu. Tako se, malo po malo, razvio specifičan kršćanski tip molitve koji nazivamo liturgijska molitva.

Glavna obilježja liturgijske molitve

Izvorna kršćanska molitva očitovana u praksi prvih kršćana i razvijana u kasnijim naraštajima, nije bezličan izljev osjećaja niti gomilanje riječi. Još manje je intenzivno duhovno pražnjenje što bi dovelo do ujedinjenja s Bogom, kako to često prakticiraju i savjetuju mnoge istočnjačke molitvene tehnike. Izvorna kršćan-

ska molitva temelji se na stvarnim Božjim zahvatima u povijesti spasenja i prema tome usmjerava naše misli i osjećaje. Zbog toga je kršćanska liturgijska molitva uvijek pozitivna i izravna. Nadahnuta svetopisamskom i crkvenom predajom, stvorila je vlastitu i prepoznatljivu tipologiju kojom se izražava u slavljenju Boga i u molitvama za njegovu pomoć.

Prvo specifično obilježje kršćanske liturgijske molitve je *slušanje Riječi Božje* iz čega se razvija prepoznatljiv dijalog između Boga i njegova naroda. U tom dijalogu Bogu pripada prvenstvo. Mi smo dužni najprije poslušati što nam Bog govori, a tek iza toga, i na temelju toga govora, odgovarat mu i upućivati prošnje. To nam je lijepo razjasnio sv. Ambrozije koji nas potiče: *Imajmo uvijek na pameti da čitanje Svetoga pisma treba pratiti molitva: da to postane razgovor između Boga i čovjeka. Jer, njemu govorimo kad molimo, njega slušamo kad čitamo božanske poruke.* (PL 16,50). U tom duhu Drugi vatikanski sabor naglašava da su Svetim pismom *nadahnete i prožete sve molitve, zazivi i liturgijske pjesme; od njega liturgijski čini i znakovi primaju svoje značenje* (SC 24). Preko Svetoga pisma Božji govor odjekuje u svim liturgijskim molitvama i popratnim liturgijskim slavljinama.

Pažljivo oslušivanje Božje poruke nužno potiče na *zahvaljivanje i pohvale Bogu*. U tome nam je najbolji primjer Krist Gospodin i molitvena praksa apostolske zajednice. Oni su nam jasno očitovali što je Bog i što on čini za nas. Zbog toga u molitvi spontano izražavamo hvalu i slavu Bogu zbog njegovih veličanstvenih djela što ih je za nas učinio. I tako očitujemo zrelost molitve koja, promatrajući drugoga, izražava vlastito zahvaljivanje.

Zahvaljivanje i pohvala Bogu oslobođeno je osobnih interesa i očekivanja neke pomoći, što često prati prosnu molitvu. Primjeri takve molitve su psalmi, euharistijske molitve, kantice zabilježeni u knjigama Svetoga pisma te crkveni himni skupljeni iz različitih epoha kršćanske povijesti doneseni u Časoslovu naroda Božjega.

Prosne molitve su količinski najobilnije i najčešće. Proizlaze iz lomnosti naše naravi ranjene iskonskim grijehom koja trajno vapi za pomoći i popravcima. Takve molitve nisu, po sebi, suprotne zahvaljivanju i pohvalama, nego ih nadopunjuju. Prošnje su po svojoj naravi teocentrične i izražavaju priznanje svemogućnosti Božje i njegove ljubavi prema nama. U njima ispovijedamo vjeru u Boga od kojega očekujemo pomoć u nevoljama. U tim molitvama uvijek treba dati prvenstvo ostvarivanju kraljevstva Božjega, a tek potom iskati *kruh svagdanji*.

Molitva kajanja tijesno je povezana s osobnim osjećajima grešnosti i popratnoj molitvi za oprostjenje grijeha. Takva molitva ispovijeda da je Bog jedini svet, a da su svi potomci Adamovi zaraženi grijehom koji iziskuje očišćenje. Tipična kršćanska molitva kajanja izražena je zazivom *Gospodine, smiluj se!* što je sastavni dio svih kršćanskih liturgijskih predaja.

Zagovorna molitva izrazito je plemenito zazivanje Boga za druge. I tu nam je uzor Krist Gospodin, osobito njegova veliko-svećenička molitva u kojoj se zauzima za sve ljude prikazujući sav svoj život za njih. Upravo po zagovornoj molitvi za sve ljude Crkva postaje vidljiv znak, sakrament. Opća uredba časoslova (br. 17) ističe da *Crkva u liturgiji iznosi molbe i želje svih Kristovih vjernika ... i moli se za spasenje svega svijeta... Tako Crkva nastavlja molitve i prošnje što ih je Krist iznosio za vrijeme svoga ovozemaljskog života. I upravo zbog toga su one tako jako djelotvorne... Na taj način crkvena zajednica vrši pravu majčinsku službu prema dušama te ih privodi Kristu ne samo djelotvornom ljubavlju i djelima pokore, nego i molitvom.*

Božićna liturgija kao primjer

Vrijeme pripreve za Božić i samo božićno vrijeme prikladni su za načela što smo ih gore iznijeli potražimo u liturgijskim obrascima toga vremena. Božić je, kao i sve ono što prati i izražava vrijeme prije i poslije same svetkovine, svim kršćanima duboko utkan u vjerničko doživljavanje i specifično prakticiranje. Istina, sve nam je to, uglavnom, došlo prvenstveno preko popularnih božićnih pjesama, idiličnih prikaza betlehemske štalice, raskošno ukrašena božićnog drvca, upaljenih svijeća za obiteljskim stolom, zasljepljujućih rasvjeta po ulicama i trgovačkim izlozima. I zbog svega toga, neki s pravom vele da je Božić najljudskija vjerska svetkovina i po sadržaju i po raskošnu folkloru kojim je vjernička mašta odjenula otajstvo *očitovanja dobrotivosti i čovjekoljublja Spasitelja našega Boga* (Tit 3, 4). A kako su sinovi ovoga svijeta pametniji od sinova svjetlosti, mnogi su navedenu zbilju iskoristili da lako i obilato unovče Božić i priprevu za Božić. Nama vjernicima to je poticaj da dublje zaronimo u otajstvo što ga slavimo i budemo živi svjedoci u površnosti svijeta te da našu zajedničku i pojedinačnu molitvu obogatimo porukom što ga ti događaji predstavljaju. Bolje je upaliti i malenu svijeću, nego samo proklinjati tamu.

Odsjev otajstva križa i uskrsnuća

Činjenica da je Božić najljudskija vjerska svetkovina nosi u sebi opasnost da zbog sjaja i opojnosti raskošna folklor i mi vjernici ostanemo na površini i ne susretnemo se s dubokim otajstvom tjelesnog rođenja vječnog Logosa, Sina Božjega. Da kao kršćani ne bismo podlegli toj napasti potrebno je otisnuti se na pučinu i dublje zaroniti u *neizrecivo otajstvo da je Bog htio biti 'Emanuel' – Bog s nama, od kojega nas ne dijeli nikakva zapreka uzvišenosti ni udaljenosti* (Benedikt XVI.), da već u jaslicama doživimo odsjev otajstva križa i uskrsnuća. U tome su liturgijski obrasci neiscrpno vrelo prave duhovnosti i poticaja na izvornu kršćansku molitvu. Idila i raskoš božićnih slavlja ne smije biti prepreka dubljem poniranju u veliko otajstvo očitovanja da je Bog stvarno postao Emanuel – Bog s nama nego poticaj poniranju u to otajstvo.

Dvojaki pristup božićnom otajstvu nije izmišljotina suvremene civilizacije. Koriste ga i neki spisi Novoga zavjeta. Tako evanđelist Luka u prikazu Isusova djetinjstva naglašava ono što je lako dohvatljivo čovjekovim osjetilima i svakodnevnom iskustvu: majka i dijete, štalica, pastiri i njihove ovce, čarolija svitanja novoga dana, pjesma koja naviješta mir ljudima. Luka je upravo time želio približiti do kraja neshvatljivo otajstvo očitovanja čovjekoljublja Spasitelja našega. U Proslovu Ivanova evanđelja ta Lukina idiličnost uz Isusovo rođenje ustupa svoje mjesto izravnom navještaju nedohvatljiva otajstva utjelovljene Riječi koja se odijeva *svjetlom što prosvjetljuje svakoga čovjeka* i nudi se na prihvaćanje svakome čovjeku. Onima koji ga prihvatiše *podade moć da postanu djeca Božja*.

Sveto pismo ne promatra Isusovo tjelesno rođenje kao čin sam za sebe, nužan slijed utjelovljenja, nego kao božansko djelovanje usmjereno na otkupljenje ljudi po križu i uskrsnuću Kristovu. Sveti Pavao je u tome izričit i stalno naglašava da se Krist utjelovio *radi nas i radi našega spasenja ... Kad dođe punina vremena, odošla Bog Sina svoga, od žene bi rođen, Zakonu podložan da podložnike Zakona otkupi te primimo posinstvo* (Gal 4,4-5). *Krist postade ljudima sličan, obličjem čovjeku nalik, ponizi sam sebe, poslušan do smrti, do smrti na križu* (Fil 2,7-8).

Tu Pavlovu misao prihvaća i dalje razrađuje Poslanica Hebrejima: *Zato On (Krist) ulazeći u svijet veli: Žrtva i prinos ne mile ti se nego si mi tijelo pripravio; paljenice i okajnice ne sviđaju ti se. Tada rekoh: 'Evo dolazim!' U svitku knjige piše za mene: 'Vršiti, Bože, volju tvoju!* (Heb 10, 5-7).

BOŽIĆNO OTAJSTVO U MISNIM TEKSTOVIMA

Sveto pismo je izvor i nadahnuće svim službenim liturgijskim tekstovima koji su neiscrpno vrelo shvaćanja i prihvaćanja otajstava naše vjere. To su teolozi sažeto izrazili izrekom *lex orandi – lex credendi*. Slobodno prevedeno to bi značilo da se u molitvi izražava vjera i zbog toga se pomno proučavaju molitveni obrasci kroz povijest, jer se u njima zrcali vjerovanje kršćana u dotičnom vremenu.

To općenito pravilo možemo primijeniti i na božićno otajstvo koje se najbolje očituje u službenim liturgijskim obrascima slavljenja mise i časoslova. Tu se susrećemo s najdubljim otajstvom našega vjerovanja u otajstvo Isusova očitovanja po tijelu što je najtješnje povezano s otkupljenjem čovjeka i smjera navješćaju cjelokupna Kristova otajstva, njegove spasonosne muke, smrti i uskrsnuća. To nam pomaže da nas idilično slavljenje Božića ne ostavi na površini, nego da zaplovimo na pučinu i uronimo u dubine bogatstva i mudrosti Božje.

U to nas izravno uvodi ulazna pjesma Mise bdijenja što se slavi 24. prosinca navečer: *Danas ćete znati da doista dolazi Gospodin da vas spasi, a sutra ćete vidjeti njegovu slavu!* Tim se riječima Mojsije obratio Izraelcima za vrijeme izlaska iz Egipatskog ropstva i navijestio im izvanredan Božji zahvat po kome će upoznati da je Bog stvarno s njima, Emanuel. Tako riječi ulazne pjesme božićne Mise bdijenja poprimaju eshatološko značenje jer Isusovo tjelesno rođenje tijesno povezuju s našim spasenjem. Isto obilježje imaju i svetopisamska čitanja na spomenutoj misi. Odlomak iz Poslanice Rimljanima (Rim 1, 1-6) gleda u betlehemskom djetetu potomka Davidova po tijelu koji će se uskrsnućem od mrtvih konačno očitovati kao Sin Božji poslan da sve narode privede posluhu vjere. Evanđeoski odlomak (Mt 1, 18-21) još očitije razvija spomenutu ideju po nebeskoj objavi Josipu: *Rodit će (Marija) sina, a ti ćeš mu nadjenuti ime Isus, jer će on spasiti narod svoj od grijeha njegovih.*

Zborna misna molitva na toj misi povezuje Isusov dolazak na zemlju po rođenju od Djevice Marije s njegovim slavnim dolaskom na koncu vremena kad će se očitovati kao sudac svima: *Bože, ti nas svake godine veseliš dočekom rođendana tvoga Sina. Daj da ga mi, koji ga sada s radošću primamo kao otkupitelja, ugledamo kao Suca koji će suditi žive i mrtve.* Darovna molitva Mise bdijenja u Isusovu rođenju vidi *početak novog otkupljenja.* Službena pričesna misna pjesma, koja redovito – nažalost – ustu-

pa mjesto popularnim božićnim popijevkama puno siromašnije vjerničke poruke, primjenjuje Izaijino proročanstvo na Isusovo rođenje: *Otkrit će se slava Gospodnja i svako će tijelo vidjeti spasenje Boga našega.*

U središtu Mise polnočke odjekuje Pavlova poruka: *...iščekujemo blaženu nadu i očitovanje slave velikoga Boga i Spasitelja Isusa Krista. On sebe daje za nas, da nas otkupi od svakoga bezakonja i očisti sebi Narod izabrani.* Dakle, rođenje Isusovo u Betlehemu već je početak spašavanja, očišćenja i otkupa ljudi za Boga.

Danja misa na Božić svojim obrascima upravo želi produbiti naviješteno otajstvo rođenja Sina Božjega. U tu svrhu u zbornoj molitvi upravljamo prošnje Bogu da nas učini *dionicima božanstva Isusa Krista koji je danas postao čovjeku brat i drug.* Njegovo rođenje je vidljiv znak svim narodima prema najavi proroka Izaije što se naviješta na ovoj misi: *Pokazao je Gospodin svoju svetu mišicu pred očima svih naroda da svi krajevi zemlje vide spasenje Boga našega.* To je otajstvo izraženo glasovitim usklikom što ga često, i ne razmišljajući, ponavljamo: *Riječ je tijelom postala i nastanila se među nama!*

Produbljeno otajstvo u časoslovu

Časoslov produljuje i proširuje središnje misno otajstvo na različite dijelove dana i noći. Božićno otajstvo naviješteno i posredovano misnom žrtvom i popratnim misnim obrascima časoslov preuzima i dalje razvija primjenjujući ga na različito doba dana. Središnja je poruka da je Isusovo rođenja već ostvarivanje našega spasenja. Time su, više-manje, prožeti svi molitveni časovi božićnog vremena.

Već nam antifona u pozivniku na Badnji dan najavljuje: *Danas ćete znati da dolazi Gospodin, a sutra ćete vidjeti njegovu slavu.* Antifone na jutarnjoj istoga dana su još izričitije: *Podignite glave: evo približuje se vaše otkupljenje ... Sutra će vam sinuti spasenje, govori Gospodin nad vojskama.* U rezponzorijima na srednjem času molimo da nam Isusov dolazak na zemlju donese spasenje i otkupljenje. Tako o šestom času molimo: *Sjeti nas se, Gospodine, po dobroti prema puku svome! Pohodi nas spasenjem svojim!* A za deveti čas je predložena molitva: *Dođi, Gospodine, i ne kasni! Otpusti zloću puka svoga!*

Čitanja iz spisa svetih otaca na službi čitanja obiluju bogatstvom poruke i razrade navještaja i ostvarenja spasenja. U

tome prednjači sveti Leon Veliki, papa, od kojega je u časoslov ušlo 25 njegovih govora, većinom s božićnom tematikom. Tako na predloženom čitanju na Božić, između ostaloga, stoji: *Predragi, radujmo se jer nam se danas rodio naš Spasitelj ... I neka se nitko ne odvaja od te radosti. Svi imamo jedan jedini razlog općeg veselja: naš je Gospodin uništio grijeh i smrt i kao što nikoga nije našao bez grijeha, tako je došao da nas sve spasi.* Odgovor na to čitanje prosljeđuje istu misao: *Danas nam zasinu dan otkupljenja novoga što nam ga Bog odavna pripravi, dan vječne sreće.* I himan na Prvoj večernjoj božićnog vremena sugerira istu poruku: *Svjedoči to nam ovaj dan, što sviće svake godine. Od Oca da si došao Otkupitelj nam jedini.*

Druga antifona na jutarnjoj svetkovine Bogorodice Marije, što je i osmina Božića, u ozračju Isusova rođenja vidi već ostvarivanje spasenja što je najavio Ivan Krstitelj: *Evo, Marija nam rodi Spasitelja; Ivan vidjevši ga povika: Evo Jaganjca Božjega, evo onoga koji oduzima grijeh svijeta!*

Sve antifone i rezponzoriji na srednjeg času kroz božićno vrijeme učestalo povezuju božićno otajstvo i naše spasenje. Responzorij na šestom času naglašava: *Svi krajevi svijeta vidješe spasenje Boga našega!* Antifona za deveti čas ovoga vremena preuzima riječi Starca Šimuna što ih je izrekao prigodom susreta s Isusom u Hramu: *Vidješe oči moje spasenje tvoje koje si pripratio pred licem svih naroda.* Antifona za Blagoslovljen na dan pred Bogojavljenje izravno povezuje Isusovo rođenje i naše otkupljenje: *Gospodin pohodi i otkupi narod svoj.*

Povratak u izgubljeni raj

U božićnoj liturgiji, i u pobožnosti koja se neposredno iz te liturgije razvila, Isusovo tjelesno rođenje često je predstavljeno kao povratak u raj iz kojega je čovjek istjeran zbog neposlušnosti Bogu i njegovim planovima. Tako jedna antifona za božićno bdijenje kod istočnih kršćana pjeva ovako: *Raduj se, Jeruzaleme, i svi vi što ljubite Sion, pridružite se našem slavlju. U ovaj se dan lome vjekovne verige Adamove osude, za nas se otvara raj, zgnječena je zmija te vidi kako ona što ju je nekada varala postaje Majkom Stvoritelja.*

Božićno drvce uz jaslice asocira na dramu Edenskog vrta, izgubljeni raj i ponovni povratak u prvotno blaženstvo. Papa Benedikt XVI. upravo u božićnom drvцу vidi *pristup središtu*

samoga božićnog otajstva ... jer to je stablo sada tu kao ponovno nađeno stablo života iz raja kojemu kerubini više ne brane pristup. Isus je tu kao dijete, nejak, privlačan, Emanuel, Bog koji je dohvatljiv i kojeg možemo osloviti s ti. U djetetu Isusu prepoznajemo i primamo plod života. Stablo djeteta Isusa koje nam to govori istodobno je i pokaznica: pojavak onoga koji je kruh života, očitovanje spasa. Ono je i križ te je stoga moglo postati oltarom. Dijete u rukama drži križ i trnovu krunu znakove ljubavi koji potom drvo pretvaraju u križ, a križ u stol vječnoga života.

ZAKLJUČAK KAO POTICAJ

545

Zajedničko i pojedinačno proživljavanje božićnog vremena u svim oblicima trebalo bi nas potaknuti na dublje poniranje u dubinu toga otajstva. Bogat folklor izražen blještavilom svjetla, međusobnim darivanjem, intenzivnijim obiteljskim druženjima, zamamljivim izlozima trgovina, raskošnijim trpezama, veselim božićnim popijevkama ... ne bi nas smio ostaviti u plicaku vjerničkog doživljavanja i prepustiti agresivnoj komercijalizaciji Božića. U toj idili Božića nikako ne smijemo zaboravimo cjelovitost njegova otajstva što uključuje i križ, i otkupljenje, i konačno proslavljenje.

Da ne bismo podlegli agresivnosti suvremene jeftine promidžbe, potrebno je više pažnje posvetiti onome što nam nudi misno bogoslužje i časoslov kroz ovo vrijeme. Ovi su reci upravo zbog toga i napisani. Beskorisno je lamentirati nad činjenicama da su trgovci ukrali Božić. Oni vješto i uporno rade svoj posao potvrđujući istinitost Isusove izjave: *Sinovi ovoga svijeta pametniji su od sinova svjetlosti*. Mi vjerni kršćani, a osobito svećenici i redovnici, radimo svoj posao i time ćemo doprinijeti dobrobiti ovoga svijeta. Veselimo se u svemu što nam je vjernička predaja namrla uz proslavu Božića, ali posvetimo nekoliko trenutaka razmatranju i produblivanju onoga što je zaodjeveno tim vjerničkim folklorom. U tom bi se slučaju mogla i na nama ostvariti prošnja popričesne molitve na misi Zornici: *Molimo te, Gospodine, daj nam živom vjerom spoznavati dubine toga otajstva i ljubiti ga još većim žarom srca!* U tom duhu zaželimo jedni drugima od srca ono što izražavamo drevnim usklikom: *Na dobro vam došlo porođenje Isusovo!*